

# **Antiszemitizmus**

Bodó Zoltán Tamás  
SMD902/1 Másság és rasszizmus

Ki a zsidó? Ezt az alapvető kérdést kell tisztázni, ha a zsidógyűlöletről, az antiszemitizmusról beszélünk. Maga a szó, hogy antiszemitizmus, szemita-ellenességet jelent, a szemiták pedig sémi nyelvet beszélő népcsoport tagjai, akik nem csupán zsidók lehetnek, ennek ellenére a szemita és antiszemita kifejezések manapság csak a zsidókra vonatkoznak. ([www.kislexikon.hu/szemita.html](http://www.kislexikon.hu/szemita.html) , <http://hu.wikipedia.org/wiki/Antiszemitizmus>)

Bibó István három kategóriát említ a „Zsidók és antiszemiták” című írásában, a zsidóság értelmezésére. Az első a cionista értelmezés, mi szerint a zsidóság nemzeti kisebbség, etnikum, akiknek az Izraelben való egyesülés a céljuk. A második értelmezés az „antiszemita” értelmezés, ami faji alapon (fizikai, szellemi, erkölcsi szempontok szerint) különbözteti meg a zsidókat másoktól. A harmadik értelmezés felekezeti csoportként gondol a zsidókra, mint vallási közösségre. (Bibó, 2003) Az elején szeretném tisztázni, hogy a faji értelmezés alapvetően hibás, antropológiai okok miatt, hiszen minden ember egy fajba tartozik, rasszokban térnek el, ami a rasszizmus kifejezésnek az alapja. Tehát olyan, hogy zsidó faj, nem létezik, konkrétan sem az 5 nagyrasz között nem szerepel, sem pedig az al-raszok között nincsen „zsidó rassz”. (<http://termtud.akg.hu/okt/9/3/rasz.htm>) Manapság már senki nem képes megmondani valakiről, ha nem ortodox zsidóról van szó - aki a tradicionális viseletben jelenik meg- hogy zsidó-e, hiszen bárki felvehet egy vallást és élhet a hagyományaival. Az öltözködési és kulturális jegyek elrejtése esetében már semmi nem jelzi a hovatartozást. Ugyanez érvényes a kikeresztelkedett zsidó családokra is. Ha nem tesznek különbséget egy afrikai keresztény és egy európai között, ahol mondjuk tényleges rasszbeli különbség is van, akkor két „egyforma” embernél miért akkora dolog, hogy az egyik zsidó? Főleg ha nem is gyakorolja a hitét. Gordon W. Allport szerint: „a zsidó olyan valaki, aki nagyjából (sok kivétellel) társadalmilag is megkülönböztethető egyes fizikai vagy quasi-fizikai jellegzetességek alapján (gesztusok, nyelvezet, szokások, viselkedés, arckifejezés stb.); aki zsidó családban, specifikus zsidó atmoszférában nőtt fel, ennek folyamányaként az esetek többségében bizonyos specifikus érzelmi és intellektuális jelleget mutat – még ha ez gyakran is érzékelhető.” (Gordon, op. cit., New York, 1958, 117.old In:Friedländer.23.old.) Ennek alapján leszűkíthetnénk a meghatározást, kulturális és nevelési sajátosságokra, melyek erősen vallási befolyásoltságúak ugyan, de mégsem az a meghatározó vonás.

Azt hiszem, hogy a történelemben gyökerezik egyfajta mély megkülönböztetés. Három alapvető tényező játszik abban szerepet, hogy a feszültség évszázadokon át fent képes maradni: a kulturális tényező (ami a nem zsidó társadalom által kiragadott zsidó mítoszok irreális összekapcsolása ideológiai és teológiai folyamatokkal), társadalmi tényező (minden korban voltak objektív feszültségek a csoportok között más-más racionális okok miatt) és a lélektani tényező (mint bűnbakképzés stb., neurózis, pszichózis). Ezeket a tényezőket beilleszthetjük a különböző történelmi korokba és megvizsgálhatjuk, hogy mikor mik lehettek azok a körülmények, amik hatottak a rájuk.

- A kulturális tényező: megkülönböztetjük a kereszténység előtti antijudaizmust és az antiszemitizmust. Az antijudaizmus szintén ellenségesség a zsidókkal szemben, mindössze patológiás mivoltának hiányában tér el az utóbbtól. Utóbbi még szervezettségében és összefüggő jellegében is tovább mutat. A római birodalomban is elkülönülő csoportként voltak jelen a zsidók, ez adott lehetőséget az ismeretlennel szembeni fantáziálásra és miszticizálásra. A kereszténységnek kezdettől fogva ott volt Jézus megölésének története, az ellenszenv életben tartására. A keresztény kultúrkör démoni és negatív alakjaiként jelennek meg a zsidók a művészetben is. Ezek beépültek a mindennapokba a mindenkori szokásoknak megfelelően.
- A társadalmi tényező: ezek között az objektív feszültségi tényezők cirkuláris kapcsolat van. Olyasmi, mint az erő-ellenelő jelenség a fizikában. A két vallás eltérő és távolságtartó magatartása az együttélés okozta kötelező súrlódásokat felerősítve hozza

létre a feszültségeket. A fő feszültség a társadalmon belüli társadalmuk erős elkülönülése, ami azt a képzetet kelti, hogy nem az ország érdekeit, hanem saját, valaki más érdekében cselekednek a társadalmon belül. Ezt a képzetet három jelenséggel próbálják magyarázni: tömörülésük bizonyos szakmákban (lásd uzsora, kereskedelem), az átlagnál nagyobb társadalmi mozgásuk (kollektív mozgásban értendő) és az ideológiai egységük.

- A lélektani tényező: ennél a pontnál érdemes leírni az antiszemita személyiségek fajtáit:
  1. Az a személy, aki az objektív feszültségek okaként zsidóellenes.
  2. Az a személy, aki konformitásból követi az ideológiát
  3. A demagógokéhoz hasonló csoport, akik a politikai agitáció hatékony eszközének vélik a zsidóellenességet
  4. Az a személy, akinek személyiségében van valamilyen zsidóellenes elváltozás

A negyedik csoport a legmeghatározóbb, hiszen az ilyen személyiségek neurotikus vagy pszichotikus állapota eredményezhet tömeges patológiás reakciót, főleg ha nagy szociális penetranciával rendelkeznek.

*Egy kis történelmi áttekintés a zsidóság helyzetéről a középkortól, elsősorban hazánkban:*

A középkorban is jelentős megkülönböztetés övezte a zsidókat. A külvárosokban laktak, elzárkózva a többségi lakosságtól, megőrizve kultúrájuk sajátos igényeit. Mivel már akkor is ellenséges légkör övezte őket a többség oldaláról, ezért még inkább engedtek a szegregációnak és sok esetben a saját igényük volt az elkülönülés. Sok esetben fallal is körbevették magukat. Leggyakoribb foglalkozásaik a kiskereskedelem, kisiparosság, hitelezés és ritkábban de a nagykereskedelem voltak. Másban nem is nagyon engedték dolgozni őket. Mivel a keresztények nem hitelezhettek és nem kezelhették ily módon a pénzt ezért ez szintén rájuk maradt. A valódi összetartozás érzést azonban a hitközösségek jelentették, mivel tudhatták, hogy a saját közösségeiken kívül más városokban is hasonló községek élnek és ez erősítette a csoportérzést. Ezek a hitközösségek látták el a zsidó közösségek szociális szerepét is. Egész Európában folyamatos bizonytalanság övezte őket, üldöztetések és megalázás.

Magyarországon sem volt másképpen, gyakorlatilag a keresztény hit megjelenésével kezdett el romlani a helyzetük. Könyves Kálmán uralkodása idején, II. Orbán pápa kérésére elkezdtek a szeparációjukat. Kezdeti lépésként megtiltották a vegyes házasságot, és büntették a vasárnapi munkát. Ezután lakóhelyüket a püspöki székhelyekre korlátozták és megtiltották, hogy keresztényeket foglalkoztassanak és még rabszolgájuk sem lehetett keresztény. Egészen az Aranybulla megjelenéséig ők foglalkoztak az állam pénzügyeivel, majd annak 24. cikke megtiltotta, hogy nemesi címet kaphassanak és hogy beleszóljanak az állami pénzügyekbe és monopóliumok kezelésébe. Azonban ezt a király sem vette túl komolyan. Ennek következményeként a pápa megerősítette a lateráni zsinat rendelkezéseit, miszerint eltérő ruházatot kellett hordaniuk, amin sárga vagy vörös jelzés jelezte hovatartozásukat, nem telepedhettek keresztény templom vagy temető közelébe, keresztény nem lakhatott zsidó tulajdonú házban és élelmiszert sem vehetett tőle. Meghatározták, hogy hol építhettek, zsinagógát nem építhettek, és eretnekséggel vádolták azt aki zsidó hitre kívánt térni. Ezeknek a rendeleteknek az elmélyülését azonban a tatárjárás elsöpörte, utána pedig IV. Béla képtelen lett volna a kereskedelemben jártas zsidóság nélkül talpra állítani az országot. A korona védelme alá helyezte őket. Szabad vallásgyakorlással, személy és vagyoni biztonsággal az aranybulla előtti időre emlékeztető állapotot teremtett. A következő törvényi megszorításokra IV. László uralkodása alatt került sor 125 paragrafussal. Kötelező volt a vörös posztó kör jelzésként a ruházaton és csak királyi birtokra telepedhettek le. Azonban ezek mellett még mindig fontos volt a zsidó vagyon, ezért valamilyen szintén próbálták óvni őket. Egészen

Nagy Lajos uralkodásáig így ment, azonban a Lovagkirály, az egyház hű képviselője téríteni akart. Amikor látta, hogy nem sikerül, száműzte őket a birodalomból. Négy év múltán újra engedte a letelepedést, de addigra a zsidóság nagy része már kivándorolt és máshol telepedett le. Újra a korona alá vonta őket, megerősítette IV. Béla rendelkezéseit, annak ellenére, hogy azokban az időkben száműzték a zsidókat Angliából és Franciaországból is. Létrehozta a zsidó-bíró tisztségét. Nagy Lajos halála után, kialakul a nyugati országokban is honos külvárosi „gettóélet”. Zsigmond idejére szinte teljesen szeparálódtak, viszont egyes nemesi birtokokon is befogadják őket. Ez a fajta elkülönülés lehetővé tette a vallásuk és hagyományaik szabad gyakorlását. Mátyás idején habár nyugalmas időszak volt, megszűnt a zsidó-bírói tisztség, de létrehozták helyette a zsidó-prefektusi címet. A törvények keretén belül teljhatalommal rendelkezett zsidókat érintő ügyekben, közvetlenül a királlyal érintkezett. Ő és családja mentességet kapott a ruházati előírások alól. Mátyás halála után ismét gazdasági zűrzavar keletkezett, ami szociális és politikai zavart is eredményezett, ami a zsidóság helyzetének romlásával korrelált (mint mindig, afféle állapotjelző volt a zsidóság helyzete az ország aktuális politikai és szociális helyzetéről). Egy kikeresztelkedett zsidó férfi lett az alkincstárnok, aki drasztikus eszközökkel próbálta helyrehozni a gazdaságot, ami ugyancsak a zsidóság ellen fordította az embereket. Véres megtorlások következtek, majd Werbőczy, a híres Hármaskönyvében kodifikálta a zsidótörvényeket, és a XIX. századig érvényes zsidóesküt. „Én, ... zsidó, esküszöm az élő Istenre, szent Istenre, ki az eget és földet, tengert és mindent, mi ezeken és ezekben van, teremtette, hogy ezen ügyben, melyben e keresztény vádol, ártatlan vagyok. És ha bűnös vagyok, nyeljen el a föld, mely Dathant és Abyront elnyelte. És ha vétkes vagyok, szélhűdés és bélpokol lepjen meg, mely a szíriai Naamánt Elizaesus esdeklésére elhagyta és Gehazit, Elizaesus szolgáját megszállta. És ha vétkes vagyok, nyavalyatorés, vérfolyás és hirtelen gutaütés érjen és véletlen halál ragadjon el és vesszek el testestül, lelkestül és vagyonostul és Ábrahám kebelébe soha ne jussak. És ha vétkes vagyok, Mózesnek a Szináj hegyen nyert törvénye semmisítsen meg és mindazon írás, mely Mózes öt könyvébe van írva, szegyenítsen meg. És ha ezen eskü nem való és igaz, törüljön el Adonaj és Istenségének hatalma.” (Werbőczy, In.: Dubnov, 1935, 237.old.)

A középkorban és még a humanista reneszánsz idején ennyire bizonytalan és kiszámíthatatlan volt Magyarországon a zsidóság helyzete. Nem csoda, hogy saját hitközösségeiken belül próbáltak minél szorosabban élni, kirekesztve mindenkit akit csak lehetett.

A XVIII. Század változást hozott az antiszemitizmusban. A régi vallási jellegű megkülönböztetés, mint a „zsidó-ördög” párhuzam és hasonlók megmaradtak keresztény körökben, azonban a polgárosodás folyamata, ami a polgári egyenjogúságot hirdette racionális okokra hivatkozva, szokásaik elhagyását követelte a zsidóktól. A polgárosodás egységet kívánt teremteni, ennek pedig akadályá volt a zsidók történelmi elkülönülése. Az antiszemitizmusnak tehát olyan kapaszkodókat kellett találnia a gyűlölködés fenntartására, amik nem hagyhatók el úgy, mint a vallás és a szokások. Ezért születtek meg a „faji” fogalmak. A XIX. században végbemenő nagy ideológiai változások a zsidókat használták fel a közös ellenségkép kialakítására, így azonosították a zsidókat a kizsákmányoló kapitalizmussal (szocializmus képviselői), vagy a forradalmi szocializmussal (jobboldal) vagy egy mesterkéltséggel, materialista civilizáció propagátorai (nacionalisták). Minden ideológia a számára negatív oldalra helyezte a zsidókat. Objektív feszültségként lépett fel a zsidók tömeges bevándorlása a nyugati országokba és olyan foglalkozási ágak aránytalanul nagy betöltése, amikben korábban nem vehettek részt, mint tőzsde, bankok és a nagykereskedelem. A mítoszok azonban végig jelen maradtak, minden válság idején előjöttek. A sztereotípiák változása és az objektív feszültségek mély indulati reakciókat váltottak ki. A zsidógyűlölet azt a társadalmi nyugtalanságot fejezte ki, amit leginkább a kispolgárság élt át elbizonytalanodott helyzete miatt. A kapitalizmusban eltűntek a hagyományos társadalmi keretek, sokan

elvesztettek a hovatartozás érzésüket, ezért egy új összetartó erőre volt szükség. Azoknak akiknek identitás problémái vannak, mindig nehezebb volt elfogadnia és feldolgozni a máságot, és mások erős identitás tudatát. Nevezhetnénk talán tudattalan irigységnek is. A közös ellenség képe máris kifejez egyfajta új egységet. Az új csoport egyrészt saját eszményeivel, másrészt ellenségképével azonosul. Kispolgárságban felgyülemlett szorongás és agresszió, a zsidókra vetül ki. Az egyének egyre jobban elvesznek egy tömeg alkotta primitív légkörben.

Érezhető, hogy az antiszemitizmust nem csak gazdasági, politikai és társadalmi magyarázatokkal, hanem egyén- és közösséglélektani folyamatok leírásával is egyeztetni kell. Az igaz, hogy a történelem folyamán, akkor amikor a politikai, gazdasági, társadalmi és szociális helyzet labilissá vált, akkor mindig felerősödött a zsidókkal szembeni ellenségesség. Ilyen helyzetben fordulhat elő, hogy egy manipulatív csoport átvesz egy szélsőséges álláspontot és kollektív pszichopatológia jelenhet meg. Akkor beszélhetünk ilyen jelenségről, amikor egy tömeg egy neurózisban szenvedő egyén tünetei és viselkedését produkálja. Ehhez persze nem kell külön a csoport tagjainak is patológiásnak lenniük. Kutatások megállapították, hogy a bizonyos történelmi tények és események befolyásolják a társadalom és a személyiség dinamikájának egymásra hatását.

A folyamat dinamikája:

1. „Egy adott csoport társadalmi-kulturális fejlődése pozitív és negatív sztereotípek kialakulását mozdítja elő.
2. A csoport tagjaiban felkeltett tudattalan azonítások és projekciók anyagát a kultúrkörnyezet kész sztereotípei adták.
3. A gyorsabb ütemű társadalmi változás, a feszültség vagy válság mindenfajta állapota kiváltja – a lelki védekezés mechanizmusaként – a kultúrkörnyezetben kialakult sztereotípre irányuló negatív projekciók fokozódását. A csoport legérzékenyebb részénél beteges reakciók lépnek fel a negatív sztereotípellel azonosított egyénnel szemben.
4. Ha ilyen helyzetben fellép egy olyan ember, aki egyéni neurózisa miatt átérzi a beteges reakciókat és a csoportot befolyása alá képes vonni, akkor tömegőrületet válthat ki.” (Friedländer, 1996, 13. old.)

*A német antiszemitizmus jellegzetességei:*

Az első világháború indított el egy olyan folyamatot Németországban, ami szélsőséges antiszemitizmushoz vezetett. A társadalom változásai és a zsidóknak tulajdonított szerepek, felerősítették a lélektani mechanizmusokat és egy kollektív zsidóellenes fantazmát hoztak létre. A politikai változások tovább alakították a zsidó mítoszt. A háború elején az új ellenség megjelenésével a zsidóellenességet háttérbe szorították és németként kezelték őket. Haim Weizmann: „1914-ben a zsidók voltak a legarrogánsabb és legagresszívabb poroszok.” (Friedländer, 1996, 90. old.) A zsidóellenesség akkor tért vissza, amikor a központi hatalmak gyors győzelme megkérdőjeleződött és felléptek az első gazdasági nehézségek. Az antiszemita „hagyományok” értelmében a bűnbakképzés áldozati ismét a zsidók lettek. Megjelentek az elméletek, miszerint a háborúból húznak hasznot, az ellenség oldalán állva belülről bomlasztanak. Észak-Németországban már 1917-ben megjelent a horogkereszt, mint zsidóellenes szimbólum. A háború után, a társadalmi, erkölcsi és morális válság alakult ki. Ez a fajta társadalmi helyzet neurózisos megbetegedések tömegeit hozta létre. Egyaránt megjelentek vallási és „faji” alapokon nyugvó zsidó mítoszok. A mítoszok keveredtek a nacionalizmussal, miszerint a zsidó világuralmi törekvés a germán nép szétbomlasztásán keresztül veszi kezdetét.

Ha a fent említett folyamat dinamikáját tekintjük, akkor az első három lépésen már túljutottak a németek. A következő lépés, egy olyan magas szociális penetranciájú személy megjelenése, aki azonosul a beteges nézetekkel. Ez a személy nem volt más mint Adolf Hitler. Fontos megismerni Hitler személyiségének azon elemeit, amik ilyen szélsőséges módon kapcsolódnak a zsidósághoz. Hitler nem vallási alapon kategorizált, hanem egyértelműen a „faji” különbségre helyezte a hangsúlyt. „A zsidók hitványossága, állította, a faj vérében lakozik, és szemmel láthatóan megjelenik fizikai, értelmi és kulturális lényükben.” (Dawidowicz.2000.19.old.) A „zsidó problémát” két alapra helyezte: a viláгурalmi törekvéseikre és a faji fertőzésre.

*Ezek képviselik a zsidó mítoszt Hitlernél:*

- Viláгурalmi törekvés: „A zsidók többféle összeesküvés technikával és eszközzel próbálják megszerezni a világhatalmat, mondta Hitler, a modern társadalomban ezek a szabadkőművesség, a sajtó, a demokrácia, a parlamentarizmus, a szakszervezeti mozgalom, a marxizmus és a szociáldemokrácia.” (Dawidowicz.2000.20.old.) Minden rossz ami eddig történt, egy felsőbb zsidó akarat műve, ami öncéllal született. Kettős forradalmat hajtanak végre, egyszerre gazdasági és politikai téren is. Ha valaki ellenáll, akkor a zsidó összefogás és manipuláció eredménye képen háborúba sodorják őket. Aláássák a bizalmat a kormányokban. Ha megszerzik a politikai hatalmat : „a demokrata zsidóból, a nép barátjából a vérengző zsidó lesz, a népek zsarnoka” (Ibid. 326.old. In: Frieländer, 119.old.) A demokráciával kapcsolatban ezt mondta: „csakis a zsidók képesek olyan intézményt magasztalni, amely éppoly mocskos és hazug, mint ők maguk.” (In:Dawidowicz.2000.20.old.) Hitler a zsidók jellemét is eltorzítja, miszerint nem építettek semmit, csak romboltak a történelem folyamán, erkölcsileg és intellektuálisan, művészileg elfajzottak stb.
- Faji fertőzés: Hitler szemében a zsidók, a bacilusokhoz hasonló, vagy a élősködőkhöz, akik rátelepednek egy népre, majd addig keverednek velük, „fertőzik” őket, amíg teljesen el nem tűnnek. Pár idézet a Mein Kampf-ből: a zsidó, mint „a prostitúció és leánykereskedelem nagymestere jelenik meg”. „Sikerül ugyan a zsidónak asszonyait befolyásos keresztények nyakába akasztani, elvileg azonban a férfi ágon a leszármazás tisztaságát megőrzi. A mások vérért megmérgezi, de a sajátját minden elváltozástól is megóvjá.” (In: Frieländer. 120-121 old.) A szifilisz terjesztését is a zsidók bűnei közé sorolja. Hitler ugyanazt a kifejezést használta a szifiliszre és a zsidókra is, miszerint: „a hátam borzongott.” Teljesen azonosítja őket, még a megoldásban is, mint elkülönítésben.

Hitler ezeket a mítoszokat nem politikai célú antiszemitizmusként, vagy propagandaként akarta felhasználni, ezekben igazán hitt. Ez jelezi elmeállapotának kóros működését, amit képes volt kiterjeszteni egy egész nemzetre.

*Hitler antiszemitizmusának „objektív”, társadalmi és kulturális elemei:*

Életrajzírói szerint és még Hitler alátámasztása alapján is, Bécsben töltött ideje alatt alakulhatott ki benne az ellenszenv. Hitler így emlékszik Bécsben töltött idejéről a Mein Kampfban: „Ez volt életem legnagyobb lelki felemelkedésének időszaka. Nem voltam többé remegő lábú kozmopolita, antiszemita lettem.” (Dawidowicz.2000. 8.old.) Ezzel ellenkezőleg, gyerekkori barátja, August Kubizek úgy emlékszik vissza, hogy már antiszemita volt, mielőtt Bécsbe került. Valószínű, hogy Lincz-ben érintkezett antiszemita újságokkal és emberekkel. Ami viszont biztos, hogy gyűlölete rendszerezett formában, Bécsben jelentkezett először. Feszültség volt a zsidók és nem zsidók között a társadalomban, akkoriban még a bank és a tőzsde is nagyrészt zsidó kezekben mozgott, ami alapul szolgálhatott a szélsőségesek összeesküvés elméleteihez. Egyre több zsidó újság jelent meg, az egyetemeken is nőtték a

zsidó hallgatók számai. Kulturális tényérésük nem korlátozódott az újságírásra, ugyanis a XX. Század elején művészeti és irodalmi szférában is jelentős szerepet foglaltak el. Az ellenszenvet mégsem elsősorban ez a városi „zsidó-burzsóázia” váltotta ki, hanem a határvidékről betelepülő alsó-proletár rétegek. Két szélsőségben öltött alakot a zsidóság Bécsben, egyrészt a hatalommal rendelkező, polgári réteg, másrészt a nyomorban élő aló-proletár réteg. Bécsben találkozott Hitler azokkal a fajvédő irományokkal, amikből elméleteit meríthette. Nem maguk az írások voltak szélsőségesek, hanem Hitler beteges értelmezései, melyek tapasztalataiból merültek (amik valószínűleg szintén már valamilyen beteges, patológiás értelmezései lehettek a történeteknek). Másik jelentős korszaka antiszemita kibontakozásában a müncheni időszaka. Amikor odakerült, akkor már szinte hemzsegték az antiszemita mozgalmak. Politikai tanfolyamokon és antiszemita előadásokon vett részt és egy hasonlóan szólalt fel először a témában. 1920-ra valószínűleg már kialakult Hitler végleges véleménye és álláspontja a zsidókkal kapcsolatban.

#### *Antiszemitizmusának neurotikus alapjai:*

Konkréten ezek azok a jelenségek, amik pszichés összetevőiként szolgálhatnak, vagy szolgálnak a radikális gyűlöleti megnyilvánulásoknak. Hitler rengeteg gonddal küzdött. Rögeszméi voltak, hipochondriája, dührohama és mániái. Hipotéziseket állíthatók csak fel. Két irányból közelíthető meg a vizsgálódás. Az egyik az alapvető antiszemitizmussal való kapcsolatkeresés a patológiai szempontból, a másik a Hitler számára mélyen meghatározó pszicho-szexuális viszony, ami a szifilisz és faji szexuális megrontás elméleteit eredményezi. Apjával való kapcsolatára az ellenszenv jellemző és a behódolás. Halála előtt kijelentette, hogy sosem szerette apját. Ellenséges érzéseit azonban sosem tudja kifejezésre juttatni, ezért elfojtott benne. Apja halála után benne a ébredt büntudat, még jobban meggátolta a gyűlöletei kimutatását és megélését. Másik oldalról egy ödipusz-komplexusra emlékeztető jelenség állt fent. „Apámat tiszteltem, de anyámat szerettem” mondta Hitler. Édesanyja halála még jobban roncsolta, hiszen azt a személyt vesztette el, akire az addigi összes szeretet összpontosult. Hitler, apjához fűződő rossz érzéseit táplálta ödipusz-komplexusa, később büntudatát apja halála után. Elfojtott indulatainak, és gyűlöletének tárgya elméjében születhetett csak meg, a „gonosz apa” képében. Hogyan vetült át a „gonosz apa” szimbólum a zsidóságra? Apja halála után édesanyjával leginkább zsidó orvos foglalkozott. Hitlernek nem volt vele problémája, viszont tudat alatt összekapcsolhatta az orvost, a fejében kialakult apa szerepével, ami kibővült a reális alak zsidó identitásával. Egy másik feltevés szerint, apja félig zsidó volt, ami szintén magyarázatul szolgálhatna. Hitler bizonytalanságba került önmagával. Ő, aki az „árja” mozgalom kialakítója német vagy zsidó? Főleg úgy, hogy külseje sem árulkodott igazán árja jellegéről. A „faji” biológia egyik szaktekintélye a következőt mondta róla 1923-ban: „Arca és feje: rossz fajta, korcs. Alacsony, csapott homlok, ronda orr, széles pofacsont, apró szem, sötét haj; arckifejezése nem önuralommal rendelkező emberről, hanem, örült izgatottságról tanúskodik.” (Dawidowicz, 2000, 4.old.) Ezt a kérdést is elhárította magától. Ahelyett viszont, hogy gyűlöletét maga ellen fordította volna, - ami hasonló helyzetekben előfordulhat- a világra fordította.

A másik megközelítés, pszicho-szexuális oldalról, még több hipotézist megenged. Kezdetnek ott van a már említett ödipusz-komplexus. A zsidóságot az ember testébe beférkőző fertőzésként fogta fel. Mivel apját gyűlölte ezért a szülei szexuális megnyilvánulásait erőszakos cselekedetként értelmezhetette. Az identitásproblémái is szolgálhatják ezt az elméletét, mivel úgy vélte, hogy elődei vére szennyezett, ezért meg kell óvni az árja vért a további megrontástól. Ide kapcsolódik a mikroba hasonlata, amiben a zsidók, mint mikrobák terjesztik a szifilisz. Sokak szerint Hitler szexuális élete sem volt normális. Tartózkodott a nőktől, bár néha prostituáltakkal hált, annak ellenére, hogy megvetette őket. Ez szintén egy

érdekes dolog. Hitler a zsidóság kiirtását ilyen értelemben „tisztító hadjáratként” értelmezte. Fertőzés forrásától tisztítja meg a népet.

*A Hitlert „elfogadó” csoport:*

Azt már leírtam, hogy hány kategóriába sorolhatók az antiszemiták. Hitler nyilván a 4. kategória tagja volt, pártjának azonban csak töredéke azonosult olyan mélységekig a gyűlöletével, mint ő. A legtöbben konformitásból csatlakoztak a párthoz. A tényleges „elvtársak” csoportjának jellemzésére három kérdés adódik: a csoport nagysága, lélektani és társadalmi összetétele végül a csoport és Hitler kapcsolata.

- A csoport nagysága: 1942-ben készült egy felmérés, melynek eredménye azt mutatta, hogy a teljes párttagság mindössze 5% vallja feltétel nélkül a hitleri ideológiát. Ez a felmérés persze a háborús körülmények miatt sem teljesen hiteles, de talán elképzelhető hogy csökkent a számuk.
- A csoport társadalmi és lélektani jellegzetességei: Alapvetően a középosztály és a kispolgárság pártjának kell tekinteni a náci pártot. Az igazi „elvtársak”, a párt veteránjainak számítottak, akik már akkor is Hitler álláspontját –vagy hasonlót– képviseltek mielőtt Hitler tényleges hatalomra került volna. Mielőtt teret hódított volna a pártban, az akkori tagok 33%-a kétkezi munkás volt. Egy évre rá szinte az egész tagság középosztálybeli volt. „A párttagok 1920. és 1921. évi névjegyzékeinek elemzése ugyanezt a társadalmi összetételt igazolta. Az 1920. évi névjegyzék 27% kisiparost, 8,5 % szabadfoglalkozásút, 4,6 % alkalmazottat, 5,2% katonát és katonatisztet, 16,4 % kereskedőt, 7,2% főiskolai hallgatót, 2,9% nem szakképzett munkást, 18,2% meg nem határozható foglalkoztatású személyt mutatott ki.” (Friedländer, 1996, 151. old.) Ezekre a rétegekre jellemző még az autoritás a családban, amit összefüggésbe hoztak az antiszemitizmusra való hajlammal. Henry V. Dicks angol pszichológus német hadifoglyokon csinált kutatásokat a mély náci ideológiára vonatkozóan. A fanatikus nácikra az autoritárius személyiségjegyek voltak jellemzők. Ezen kívül sok más korábban már Hitlernél is előkerült tényező is jelen volt, mint például a szülőkkal való rendezetlen viszony, árvaság stb.) Rudolf Höss (auschwitz-i parancsnok) önéletrajza alapján kiderül, hogy apja egyértelműen az engedelmességre, parancsok elfogadására nevelte, minden gyengédséget elvetve a nevelésében. „A politikai-gazdasági konzervativizmus, a sovinizmus, az etnocentrizmus és antiszemitizmus iránt fogékony tekintélyelvűség lelki struktúrájának feltárása olya módon vált lehetségessé, hogy a kutatók megszerkesztettek egy skálát, melyet F betűvel jeleztek, utalva ezáltal a fasiszta mentalitásra” Kilenc összetevőt dolgoztak ki amik hozzájárulnak a tekintélyelvűség tünetegyütteséhez:

1. Konvencionálisizmus
2. Tekintélyelvű alávetettség
3. Tekintélyelvű agresszió
4. Szellemi elzárkózás
5. Babonásság
6. Hatalomimádat
7. Destruktivitás és cinizmus
8. A saját szorongás kivetítése
9. Eltúlzott nemi érdeklődés

Minél több állítással értett egyet valaki, annál inkább tekintélyelvű a személyiség. (Csepeli, 1990)

- A csoport és Hitler kapcsolata: pár SS tag vallomása alapján kiderült, hogy annak aki a belső körbe akart tartozni, annak olyan társadalom és emberiség ellenes dolgokat kellett elkövetnie, ami azok után lehetetlenné tették volna számára a normális életet,

ezzel erősödött a csoport köteléke. Ennek az a feltétele, hogy a Hitler által kiforgatott értékeket valaki teljes mértékben magáévá tudja tenni. Még a náci „elit” között is lehettek nézeteltérések és konfliktusok, viszont Hitler volt számukra az abszolút felettes. Előtte mindenki meghajlott. „ Freud szerint libidinózus (erotikus) jellegű kapcsolatok alakulnak ki a tömeg (vagy csoport) tagjai és vezérük között. Az egyén feladja saját szuperegójának eszményét, a vezér személyében megtestesült kollektív ideál kedvéért.” (Freud, In:Friedländer, 1996, 167.old.) Az egyéni erkölcsi lelkiismeret eltűnik, helyébe a vezetőé kerül. Így amit Hitler nem gondolt rossznak, azt az „elvtársai” sem. „ Az én lelkiismeretem Adolf Hitlernek hívják” (Göring, In: Friedländer. 169.old.).

A folyamat a végéhez ért. A társadalom „készen” állt, az áldozat jelen volt és megjelent egy ember, aki képviselni és befolyásolni tudta az érintett társadalmi rétegeket, indulataik kiteljesítésében. A háború, a politikai, gazdasági és szociális zűrzavar egész Európát felbolygatta, nem csak Németországban felerősítve az antiszemitizmust. Ilyen közegben nem ütköztek akkora ellenállásba a radikális nézetek, amiket nem is igazán vettek komolyan abszurd jellegük miatt. A nemzetiszocializmus áthelyezi a forradalom gondolatát társadalmi szintről faji szintre és a tényleges ellentétekről, fantazmagóriákra.

Allport szerint széles skálán mozog az előítéletesség, aszerint, hogy megmarad-e az érzések szintjén, vagy viselkedési formát ölt. Szélső értékein, a magatartás és a cselekvés különül el. Öt fokozatot állított fel, hogy bejárja ezt a skálát:

1. Szóbeli előítéletesség: nem kell feltétlenül drasztikus kifejezésekre gondolni, szemantikailag lehet teljesen ártalmatlan kifejezéseket használni, viszont bizonyos szövegek környezet, interakciós környezetben már sértővé válhatnak. Ilyenek a bizonyos társadalmi csoportokra vonatkozó viccek is. Sok vicc nem feltétlenül antiszemita, viszont automatizálnak antiszemita nézetrendszeret. Olyan kifejezésekkel, mint a „zsidó, de rendes” – amiben nincsen konkrét bántó kifejezés- szintén előítéleteket feltételeznek.
2. Elkerülés: ez egyfajta struccpolitikai, miszerint könnyebb elkerülni az előítéletek sújtotta csoportokat, mintsem mondjuk megismerni. Nem feltétlenül ártó mechanizmus, én védő mechanizmusként is értelmezhető.
3. Hátrányos megkülönböztetés: tudatos, szisztematikus károsítása az érintett csoportnak. Diszkrimináció, melynek legsúlyosabb esetében, törvények adnak alapot, ahogy a zsidóság történelmében is számtalanszor történt.
4. Testi erőszak
5. Kiirtás: csoportközi erőszak következő lépcsőfoka, melyre sok esetben dehumanizáció jellemző. Az önmagát felsőbbrendűnek vélt csoport, tárgyiasítja, de legalább magához és az emberhez képest, sokkal alacsonyabb létforma szintjére helyezi az alsóbbrendűnek vélt csoportot. Ilyen például a „féreg” hasonlat is...” a zsidó férgek” stb. (Csepeli, 1990.)

Ez a folyamat többször és ismétlődően lejátszódott már a zsidóság történelmének folyamán, sokszor eljutva a 4. lépésig, az 5. lépés viszont a „ végső megoldás” képében vált ismerté, a náci Németországban.

Az antiszemitizmus a zsidóság megjelenés óta jelen van a társadalmakban. Mindig találtak valamilyen indokot arra, amiért gyűlölhették őket, vagy ha nem maradt, akkor kitaláltak újakat. Voltak állandó vagy más-más konkrét problémával visszatérő tényezők, amik hozzájárultak a gyűlölködés fennmaradásához. Próbáltam a történeti leírások mellett a

lélektani magyarázatokat is felsorakoztatni, amik talán segítik megérteni, hogy miért alakulhatott olyan tragikusan a zsidóság sorsa a XIX. század közepére.

### **Irodalomjegyzék:**

- Saul Friedländer: A náci antiszemitizmus - egy tömegpszichózis története. Uránusz kiadó. Budapest. 1996.
- Simon Dubnov: A zsidóság története. Gondolat (Bethlen Gábor kiadó közreműködésével). Kaposvár. 1991.
- Hermann Imre: Az antiszemitizmus lélektana. Cserépfalvi kiadás. Szekszárd. 1990.
- Csepeli György: ...és nem is kell hozzá zsidó. Kozmosz könyvek, Budapest.-Dabas. 1990.
- Lucy S. Dawidowicz: Háború a zsidók ellen. Múlt és jövő. Budapest. 2000.
- <http://termtud.akg.hu/okt/9/3/rasz.htm>
- [www.kislexikon.hu/szemita.html](http://www.kislexikon.hu/szemita.html)
- <http://hu.wikipedia.org/wiki/Antiszemitizmus>

A linkek 2009-05-19-i dátummal kerültek hivatkozásra.